ԽՈՒԹԵՑԻ ԱՓՐԵՆ

1

Գյուղում քիչ տներ էին մնացել առանց տախտակե հատակի։ Այդ քչերից մեկը խութեցի Ափրեհենն էր։ Նոր տուն էր կառուցել, տանիքը շիֆերապատել, հինգ-վեց տարի արդեն ապրում էր նոր տանը, բայց հատակը տախտակամածել չէր դասավորվում. երբ տախտակ էր պատահում՝ ձեռքին դումար չկար, իսկ խութեցի Ափրեն պարապ անել չէր սիրում, երբ դրամ ուներ՝ տախտակ չկար։ Ահագին տախտակ էր պետք. հաշասենյակ, չորս ննջարան՝ մեկը իր և պառավի համար, մեկը՝ աղջկա, երկուսը՝ քաղաքաբնակ զույգ որդիների, որոնք ամեն ամառ հովեկներ էին։

Ճշմարիտն ասաց, Ափրեն առանձնապես մտահոգ էլ չէր, որ կարմրատուֆ պատերով իր նոր տունը հողե հատակով է։ Դա նույնպես դուր էր գալիս, հատկապես, երբ հատակը ջրցանված-ավելված էր լինում, և պատուհանից ներս բնկած շողերի մեջ փոշու դունեղ հատիկները խայտում էին, ունչը խուսափ տալիս։ Դա նրան հիշեցնում էր էրգրում կիսատ մնացած իր մանկությունից հուզիչ մի պատկեր՝ կավածեփ պատերով մեծ հացատուն, երդիկից իջած արևի խուրձ, զրզռիչ բույրով ավել, արծաթագույն այդ ավելով ու երկար փեշերով հատակը մաքրող մի կին և լուսե սյան մեջ խավտացող փոշու խաղուտիկ հատիկներ... Այնտեղ, էրգրում, փլատակ դարձած իրենց տունը և մորը՝ Ափրեն ահա, այս պատկերով էր հիշում. երդիկից խուժած արևի խուրձը սյան պես կանգնել էր հացատան մեջ, մայրը— ծաղկավոր ու գեղնաքարշ փեշով— ջրցանած հատակն էր ավելում, փոշու պես-պես հատիկները լուսե սյան մեջ թովռոում էին, ինքը՝ պինդներում խոնավ փոշու ու ավելի գրգռիչ բույրը, ցատկոտում էր շողքի մեջ, մոր փաղաքուշ ու խրախուսող խոսք ու ձայնի տակ ցատկոտում էր. փորձում բռնել լույսի մեջ թռվռացող այդ լուսատիկները։ Բայց նրանք չարաճճի ծիծաղում էին և լուսե սյունն ի վեր փախչում դեպի երդիկը...

Խութեցի Ափրեի բզկտված մանկությունից այս հուզիչ պատկերն էր մնացել, որը երբեմն այցի էր գալիս։ Հանկարծ Ափրեն բացում էր դուռը և, ո՜վ հրաշք, ահա իննսունում՝ արևի շողերի մեջ ցատկոտում էր պորտաբաց մի մանչ։ Դա ավելի հաճախ պատահում էր հին տանը, որը էրզրի իրենց տան նման երդիկ ուներ ու կավածեփ պատեր։ Եվ այնտեղ, հին տանը, մի անգամ Ափրեն տարօրինակ զգացում ունեցավ. դուռը բացելուն հետ՝ արևի շողերի մեջ հայտնված այն մանչը իրեն թվաց որպես Քոռ, իսկ արծաթագույն ավելով ու երկար փեշերով հատակը մաք-

ոչ մայրը թվաց որպես իր հարսը։ Ինարկե, դա միևնույն գեղքն էր, որ երեխա Ափրեն հայտնվեց որպես Ափրեի թոռ և մայրը՝ որպես հարս։ Դա պատմական բացառություն էր։ Մանավանդ որ այդ դեպքից հետո շուտով անպափոխվեցին նոր տուն, իսկ նոր տանը Ափրեի ուղեղում ննջող այդ սրտաշարժ պատկերը երբեմն է միայն աչք բացում. նոր տունը ճաշատեսակներով է. տուն մատած արևը այլևս չէ, այլ՝ սփոփող, և հատակին շաղ եկած լույս ու արևի վրա պատուհանի երկաթյա ճաղերը բանակուսի վանդակներ են գծում։ Իսկ երբ առաջին անգամ նոր տանն էլ, այնուամենայնիվ, հայտնվեց մանկության պատկերը, Ափրեն շատ հուզվեց։ Եվ ճակատը սրտրելով, որ հիշել է, գնաց-կանգնեց շողերի միջև, սևեռեց ափերը իրար բերելու կինը, որ ջրցանել էր ու հատակն էր ավլում, ձեռ առավ.

— Ձա՞նճ ես բռնում, Ափրե։

Այդ պահին Ափրեն նույնիսկ ուրախացավ, որ հատակը փայտ չէ, այլ հող, որ գետին կա, ջրցանել ու ավլել կա... Եվ ընդհանրապես՝ ինչո՞ւ անպատճառ տախտակամած հատակ, կարևորը այն է, որ տանիքը շիֆերի տակ է, և աշնանն ու գարնանը առաստաղը չի կաթում, մրկաթ չի անում, ինչպես հին տանն էր, կարևորը այն է, որ տունը լեն ու բոլ է. սրահ, մի ննջարան իրեն ու պառավին, մեկը՝ աղչկան, երկուսը՝ աղաներին... Թե՝ ուզում են։ Երբ ուզում են՝ ոչ բարով գան, ամեն մեկը իր սենյակն ունի։ Հին տունը չէ, որ գերդաստանով ծվարում էին թոնրի շրթին։ Չհաշվենք դեռ...

— Մի՞թգե է,— սոխվածած էր հիշեցնել կնոջը,— բազա որ նշանվեցինք, մեր տունն ու տեղը Սեպտեմբի մարագն էր։

— Սեպտեմբի մարագն անցավ· էն ուրիշ ժամանակ էր, ա՛յ մարդ, ժամանակները փոխվել են։

Կինը հանգիստ չէր տալիս. առավոտ-իրիկուն բռնում էր Ափրեի փողպատը, թե՝ գյուղում հատուկենտ աներ են մնում առանց տախտակե հատակի, և այդ անատերերից մեկը ինչո՞ւ իրենք պետք է լինեն, գյուղի խեզճ ու կրակը իրե՞նք են, Ափրե՞ն է, խեզճ ու կրակը խութնցի Ափրա՞ն է։

Ափրեն չէր պատասխանում— ընդհանրապես Ափրեն սակավախոս մարդ է— լուռ ծխում էր։

— Ձույգ հարսի տեր ես,— ամեն անգամ հիշեցնում էր կինը,— ղույգն էլ քաղքցի, քաղքցու աղչիկ, գալիս են ու՝ հողե հատակ, գալիս են ու՝ հողե հատակ։ Ամոթ չէ՞։

«Քու հոր գանգը...— մտքում հայհոյում էր Ափրեն,— քու տղեքի ու իրենց վարձով տան տիրոջ հոր գանգը... քու քաղքցի հարսների հոր գանգը...»։— Ափրեն ծխում էր ու նախշում, իսկ կնոջը թվում էր, թե՝

մտածում է, ելք է որոնում. ահա, ոտքի ելավ Ափրեն, թող գնա գյուղամեջ, հարցուփորձի՝ ճար գտնի։

Ափրեն ոտքի էր ելնում, բամբակյա բաճկոնը գցում ուսերին— աշուն, թե ձմեռ Ափրեի օձիքը բաց է, բաճկոնը իմիջիայլոց ուսերին ձգած— և գլուխն առած գնում գյուղի հավաքատեղին, աղբյուրի մոտ։ Աչքը աղբյուրին, ականջը տարեկիցների «փուչ» զրույցին, հակված ծխում էր ու մտածում, որ աշխարհում հող ու ջրից լավ բան չկա։

Բայց հանկարծ մեկը հիշում էր.

— Ափրե, տունդ պոլեցի՞ր։

Միշտ զարմանում էր, որ մարդիկ իր հողե հատակը չեն մոռանում։ Հիշում են։ Նրանց ի՞նչ գործն է։ Հողե հատակը իր ո՞ր պակասությունն է, ո՞ր մեղքը և միտք բերողի ու հարցնողի ո՞ր հոգսը։ Սովորաբար պատասխան չէր տալիս, և դրանից հարց ավողը չէր վիրավորվում. Ափրեն՝ ալարում է խոսել։ Բայց եղավ մի օր, բերան բացեց, ինքն էլ չիմացավ, թե ինչու պատասխան տվեց՝ մեկին, առանց երկար ու բարակ մտածելու։

— Ահարոն,— դարձավ հարցնողին,— քու տունը պոլած է, ու դու՝ ուրախ։ Բա էգուց թե մեռնելու էղար, շունչ փչելուց քու թիկունքն ո՞ւր կդարկիս. թիկ մի գետին, բուռ մի հող մանկպաս ու չես գտնի։

Զրուցակիցները տարեկից-հասակն առած մարդիկ էին և Ափրեի անսպասելի պատասխանի վրա խլուշտ-մլուշտ նայեցին միմյանց, Ահարոնին։ Իսկ Ահարոնը խուսափուկ նայեց աջ ու ձախ. կարծես ստուգեց՝ հո ուրիշ լսող չեղա՞վ, հետո շտկեց վերարկուն, փողպատները իրար բերեց, որ ցուրտ չառնի ու սկսվեց։ Լուռ մնացին նաև մյուսները։ Եվ այդ շփոթ լռությունից հետո միայն Ափրեն անդրադարձավ իր խոսքին ու որքան մտածեց, պատասխանն այնքան տեղին թվաց, ճշմարիտ։ Եվ այդպես է ու կա։ Ետայսու ով ուզում է թող հետաքրքրվի այդ չեղած տախտակներով, Ափրեն արդեն իր պատասխանն ունի... Ճիշտ է, այդ օրվանից զրուցատեղիում չարչրկված հարցն ու Ափրեի գտած պատասխանը կամաց-կամաց կատակի բնույթ էին կրում, բայց, այդուհանդերձ, պատասխանը Ափրեի համար չէր կորցնում իմաստը։ Միայն թե ափսոս, որ այդ գտածուրիկ խոսքը կինը չէր հասկանում, դեռ ծաղրում էր, ավելին՝ անճարակությունն արդարացնելու խորամանկ փորձ էր համարում Ափրեի խոսքը։ Եվ Ափրեն հոգու խորքում երբեմն համաձայնում էր— էն որ ճիշտ է՝ ճիշտ է, հոգևառ կինն է ասողը, թե տղամարդը, ճշմարիտը ճշմարիտ է— եթե հնարավոր լինի, Ափրեն հողե հատակը տախտակներով կպատի, օձիքը կաղատի կնոջից և հանդիստ խղճով կգնա զրուցատեղի։

Եվ նկավ այդ օրը։

Ափրեն տախտակները բերեց-թափեց դռանը, այն էլ մարրած-հարթած տախտակներ։ Մնում էր գերանները շարել— գերանները վաղուց էր բերել-դասավորել ձեղունում— գերանները շարել-ուղղել հատակին ու տախտակները մեխել։ Եվ գնաց վարպետի մոտ։ Գնաց կամ ու կաց. վճարելու կոպեկ չուներ ձեռքին։ Մնում էր, որ վարպետը կեսգնով համաձայներ. տախտակները, ախր, մաքուր հղկված են, պատրաստի, և համբերեր՝ մինչև փող ընկներ Ափրեի ձեռքը. աշուն է՝ կոլտնտեսությունից ապասելիք ունի, ոչխարներ ունի վաճառելու։

Վարպետը իր հատակն էր տախտակապատում։

«Յա՛ա»,— Ափրեն շատ զարմացավ. մարդով իսկ չէր անցել, որ այս վարպետ մարդու տունը այդքան ժամանակ հողե հատակով է նստել, ինչպես իրենը։ Իսկ ինչո՞ւ գյուղում ոչ ոք չի հետաքրքրվում, թե, ա՛յ վարպետ, տունդ ե՞րբ ես «պոլելու»։ Գոնե ինքը չի լսել, որ մեկնումեկը հետաքրքրված, հարց տված լինի։

«Կպատահի՝ չդիտեն»,— մտածեց Ափրեն և հարգանքով նայեց երիտասարդ վարպետի ականջկոթի մատիտին։

— Կպոլեմ, բևռ Ափրե,— գործի հետ պատասխանեց երիտասարդը,— հանգիստ գործ է։— Նա արդեն գիտեր, որ Ափրեն տախտակները բերել է։

Մի ժամ չկար, որ բերել էր, իսկ ուստան գիտեր նաև, որ տախտակները հարթված են։

— Դրանց ռանդածը ի՞նչ պետք է լինի,— իր կարծիքը հայտնեց երիտասարդ վարպետը,— նորից պետք է ռանդվի։

Խոսքը Ափրեին դուր չեկավ. նա հասկացավ, որ կեսգին վճարելու մասին ակնարկելն ավելորդ է։ Բայց, ախր, տախտակները դուրսած են, մնում է մեխել, գերանները շարել ու մեխել։ Իսկ ի՞նչ կլինի, եթե... էլի ինքը, հենց՝ ինքը...

Ափրեն աչքի պոչով հետևեց ուստի շարժումներին։ Պահ առաջ նայում էր շիփ-շիտակ, հիմա, չիմացավ ինչու, վարպետի բանուկործին հետևեց զոդունի։ Եթե երիտասարդը գլուխ բարձրացներ, Ափրեն կփախցներ հայացքը, կշփոթվեր, կխառնվեր իրար։

Վարպետը զուգահեռ շարված գերանների գլուխները սեպերով կիպկպցրեց պատերին, պնդեց — հասարակ բան՝ Ափրեն ինքն էլ կարող է— ապա պատուհանի գոգից վերցրեց թեփի կնգուղը — այդ կանեփբելից Ափրեենց տանը որքան ուզես կա. աղջիկը ծխախոտի չորանոցից բերել

է — հետո վարպետը թևը ձդեց դերանների վրա. դերանները հավասար հարթության վրա՞ են՝ ստուգեց հարթաչափով...— Ա՛յ, այդ մեկն արդեն լրոր, վարպետի գործ է, երևի վարպետությունը հենց դա է որ կա՝ ով որտեղի՞ց ճարել հարթաչափ... Դե՛, հարթաչափի հերն էլ անիծած, կարելի է նաև առանց հարթաչափի՝ մի մազ բարձր, մի մազ ցածր կամ թեք. նշանակություն չունի։

Ափրեն արդեն շիփ-շիտակ նայեց վարպետի շարժումներին և անկաշկանդ ասաց, որ հիմա վճարելիք չունի, պարզապես եկել էր խորհրդակցելու և դուրս եկավ։ Վարպետը նրա ետևից կանչեց — ասաց, թե անհանգստանալու, շտապելու հարկ չկա. գործավարձը երբ եղավ՝ եղավ, բայց Ափրեն չլսեց։ Փորձառու հայացքով քննեց լեռներին կուտակված ամպերը — անձրևը կամ դուռն էր, կամ երդիկը— և շտապեց։

Հասավ տուն, տախտակները ներս քաշեց, ձեղունից վար բերեց գերաններն ու սկսեց...

***

Ամեն ինչ ստացվում էր անսպասելիորեն հաջող։ Եթե այդ էր հատակը տախտակապատելու վարպետությունը, Ափրեն վարպետ էր ու կար։ Բարիշ բան է, որ կինը չէր համոզվում, պատեպատ էր ծեփվում, փեշերը խափ տալիս գործով կլանված Ափրեի ղլխին, ախր, Ափրեն ո՞ր օրվա վարպետն է, որ թևերը քշտած մեջ է ընկել։ Տարիներով սպասելուց հետո, տախտակները մի կերպ ձեռք գցելուց հետո, տես որ՝ փչացնում էր։ Իսկ Ափրեն սուսուփուս իր գործին էր. մտքում հանդարտ հանգով հայհոյում էր վարպետին, բոլոր վարպետներին, կնոջը և խփում մեխերը։ Երկրորդ օրը լինը նկատեց, երևի ճարահատ էր ու նկատեց, որ «կարգին պոլ» է ստացվում, համարյա այնպիսին, ինչպիսին Ահարոնինն է և սկսեց գովել Ափրեին։ Ցոփանում էր շուրջբոլորը, շաղակրատում, գովում-խրախուսում, վարպետին վայել հաշ եփում, խնդրում, որ Ափրեն չշտապի, շունչ քաշի, հանգստանա։ Իսկ Ափրեն անձպատուն իր գործին էր, ծեղից մինչև ուշ գիշեր՝ քրեք ու քրեք, երբ գործը ստացվում է, հոգնածությունը չի զգացվում։ Իսկ գործը ստացվում էր, իրոք, ստացվում էր՝ վկա կնոջ ողևորությունը։

Չորրորդ օրվա կեսօրին տան հատակը արդեն տախտակապատ էր։ Վերջապես։

Ափրեն խփեց վերջին մեխը, մուրճի մի հարված էլ իջավ ընդհանուր հատակի գլխին— տախտակամածը համաձույլ դմփաց— և դատարկ

անկյալի սրձագանքի վրա կինը ուրախ ազմուկով ներս ընկավ, փարվեց ամուսնուն, փորձեց համբուրել, բայց Ափրեն արգելեց։

— Դու կարգին վարպետ ես եղել ու մինչև հիմա չեմ իմացել, Ափրե,— կինը ֆռֆռում էր ու շաղակրատում։— Տո, դու, որ էսպես վարպետ ես, ինչո՞ւ ես բահի պոչը բռնել, ա՛յ Ափրե, ա՛յ մարդ։

— Քու պապու պառակ...— հայհոյեց Ափրենն։— Իմ պիջակ բեր, շատ մի խոսա։

— Էս րոպեիս։— Կինը թռավ կարգադրությունը կատարելու։ Կնոջ խոսքն ու պատրաստակամությունը, թևկուղն՝ խաղը ու խնդմնդոց, Ափրենն դուր եկավ. նա քթի տակ ժպտաց ու հաճույքով ծխախոտ վառեց։

— Դու գնա գրասենյակ,— կինը բաճկոնը դրեց ամուսնու ուսերին և դեռ մեղմիկ շոյեց թիկունքը,— մի րիլ պրից արա, մինչև գաս՝ մենք մաքրած-դասավորած կլինենք։ Էն Ահարոնը Լնտեղ կլնի, թևից բռնած բարշ տուր էստեղ,— պատվիրեց կինը։— Թող գա՝ իր աչքով տեսնի։ Մի բաժակ էլ արագ կտամ էդ պառաւնին, միայն թե՝ բեր։

— Մի երկու շիշ արագ կառնես,— հանկարծ վճռեց Ափրենն,— մի երկու հավ կմորթես,— կարգադրեց ու դուրս ելավ։

Ջորս օր ոտքը բակից դուրս չէր դրել։ Կարգին անձրև էր եկել ու մաղմղում էր։ Ափրեն գլուխը բարձրացրեց ստուգելու՝ երկինքը բացվելու միտք չուներ։ Եվ լավ է, որ այդպես է. ամառը չորային անցավ, գոնե հիմա հողը, սարն ու ձորը խոնավություն առնեն։ Թող գա, որքան ուզում է թող անձրև գա, ոչ տունն է կաթելու, ոչ տախտակներն են դրսում, անձրևի տակ, ոչ... և ընդհանրապես անձրևը երբ էլ գա, որքան էլ գա՝ վնաս չունի։ Օգուտ է։ Ու, տես, կարգին անձրև է եկել ու գալիս է։ Ափրևի ոտքերի տակ ճռփում էր ցեխը։ Եվ մի պահ Ափրեն երեխա դարձավ. սիրտն ուզեց քայլել հենց այն տեղերով, ուր ցեխը ավելի շատ է, հենց՝ ցեխի միջով— չլմփ... չլմփ... չլմփ...— և ցեխակոլոլ բանվորական սապոգներով ու զուսպ ուրախությամբ բացեց գրասենյակի դուռը։

— Օ՜օօ,— այս ու այն կողմից խնդմնդացին,— Ափրեն... ուստա Ափրեն։

Ոչ ոք չէր այցելել, բայց բոլորը գիտեին, որ Ափրեն ինքն է հատակը սախտակապատում։ Եվ ահա հայտնվեց։

— Պոլը պրծա՞ր։

— Պրծա,— հայտարարեց Ափրենն։— Պոլից էլ պրծա, ձեր հարցուփորձից էլ։ Ուրիշ ասելիք ունի՞ք։

— Գնանք՝ տեսնենք,— հարկ համարեց մեկը։

— Կերթանք։— Ափրեն այդ պահին խոսում էր անսովոր տոնով՝

կեռվեճ-կեսկատակ, սովորականից բարձրաձայն և պատասխանում էր անհիշապես— Իրիկունն իմ հյուրն եք։

Նա օրակարգը համարեց փակված, սակայն հավաքվածները հարցափորձելու շատ բան ունեին — տախտակները հո չպակասեցի՞ն... Լավ է, որ չեն պակասել... Իսկ ավելացած այդ մի քանի տախտակը Ափրեն ի՞նչ է մտադիր անել... Կարելի է մեղվի մի երկու փեթակ պատրաստել, կամ... Ոչ՝ պահել, պետք է պահել. գուցե տախտակները թաց են, կչորանան, կքաշվեն իրարից և նոր տախտակի հարկ կլինի... Բայց, իրո՞ք, տախտակները չոր էին։ Հազիվ թե։ Ափրեն իզուր այդպես շտապեց։ Իրիկունը տախտակները բերեց, առավոտյան կպցրեց։ Սովորաբար՝ ամիսներով չորացնում են։ Օրինակ, Ահարոնը ողջ մի ամառ տախտակները շարել էր արևի տակ։ Եվ այդպես էր պետք...

Բայց Ափրեն արդեն կես ու պռատ պատասխան էր տալիս և, մի տեսակ, անհանգիստ էր. ինչ-որ բան էր ուզում անել։ Հետո նա զգաց, որ տուն գնալ է ուզում. տախտակե հատակը ձգում է... Կգնա ման կգա իր տախտակեպատ հատակին, կինը չահնլավարի կֆռֆռա շուրջբոլորը, կշաղակրատի— Ափրե, դու կարգին վարպետ ես... Ափրե... Մուրաբայով թեյ կուզե՞ս, Ափրե...

«Իզուր չթողեցի պաքեր գիս...»։— Ափրեն ոտքի կանգնեց։

— Ով կուզե տեսնել գիմ պոլ, իրիկուն թող տուն գա— Ասաց ու ելավ դուրս։

3

Իրիկնապահ էր։ Անձրևը դադարել էր, բայց էլի էր գալու, լիքը, ծանր ամպերը թափառում էին երկնքում, և ամպերի ճեղքերից ծիկլակում էր Արեգակը։ Ափրեն—չըմփ... չըմփ... չըմփ— ցեխն ու ցեխաջրերը բավականությամբ տրորելով, հասավ տուն։ Դուռը կրնկի վրա բաց էր։ Կինն ու աղջիկը ճաշասենյակի հատակը խնամքով լվացել էին, և պատուհանից ներս ընկած շողերը սուզվել էին փայտե խոնավ հատակում։ Ափրեի հայացքի դիմաց մի պահ փայլատակից մանկության պատկերը՝ մանկության երդիկից արևի փոշոտ ու գունեղ սյունը մի պահ բռնկվեց ու մարեց, և նա արորեց աչքերը ու ներս մտավ— Թըխկ... Թըխկ... Թըխկ— աչքը տախտակե թաց հատակում սուզված շողերին, չափեց սենյակը. քայլեց երկարությամբ, քայլեց լայնությամբ, գնաց անկյունագծով, ետ դարձավ, բայց ոչ մի անկյունից արևի փոշոտ սյունը հայտնվել չէր կարող— Թըխկ... Թըխկ... Թըխկ— դատարկ սենյակը դիլ արձագանք էր տալիս, և Ափրեն սրտնեղեց.

«Դրա ձևն»։

— Հոյ-հոյ-հոյ,— կինը ննջարանից նկատեց ու ծղրտալով հասավ-կանգնեց Ափրեի դիմաց։— Ա՛յ մարդ, խելքդ հո չե՞ս թողել. բա էսպես ո՞ւն կմտնեն։ Սրա սապոգները, ցեխը։ Աղջի,— ձայն տվեց,— հըլա աբի հորդ խելքին մտիկ։

Աղջիկը աղմուկի վրա հայտնվել էր շեմին և, ափն ի շուրթ, նայում էր հոր ցեխակոլոլ ոտքերին, հատակին պոչված ոտնահետքերին։

«Յա՛,— Ափրեն բերանբաց նայեց կնոջը, մի պահ թվաց նրան, թե անծանոթ մարդ է դիմացինը,— յա՛»,— օդի պակաս էր զգում։

— Վայրենին էլ էս տեսակ բան չի անի։ Կարծում է գետինն է։ Սա պոլ է, պոլ, հասկացիր։ Սրանից հետո — կինը կուվարար մատնացույց արեց շեմի մոտ զցած լաթը — կոշիկներդ էնտեղ կհանես, հետո կմտնես ներս։ Դե, հանիր... Սապոգներդ հանիր, ա՛յ մարդ, ի՞նչ ես շշմել։ Հանիր։

«Հիմա... դիմ սապոգներ կհանիմ»։

Ափրեն բաճկոնը հանգարտ ուսից վար առավ, դրեց պատուհանի գոգին, նլավ դուրս, բակից վերցրեց լինգը, մուրճն ու աբցանը և ներս մտավ։

Որտեղի՞ց սկսել... Ո՞ւր է խփված վերջին տախտակը... Ահա... Ինչքան էլ պինգ է մեխված անտերը։ Այս մեկը պիտի ջարդել, ուղի-չուղի այս մեկը պետք է ջարդել...

Կինն ու աղջիկը սսկված ու տագնապով նայում էին։

Ուրեմն, առաջին տախտակը ջարդել... մնացածը հանգիստ է։— Թըրախկ... լինգի սուր ծայրը խրվեց՝ ծայրից ծայր ձևեց տախտակը։

Կինը ճչաց ու նետվեց դեպի ամուսինը, բայց Ափրեն հրեց նրան։ Կինը գլորվեց ու ափլփևլով սողաց դեպի ամուսինը, բայց Ափրեն առանց նայելու ոտքով հրեց նրան։

— Թըրախկ...— տախտակը ջարդվեց։ Ափրեն հանգարտ քաշեց՝ մեխախառն շպրտեց մի կողմ։

Գետինը մի շերտ բացվեց։ Ահա՛ հողի գով բույրը պարուրեց Ափրեի դեմքը, և նա հանկարծ զգաց, որ հողն հատակին կարոտել է...

Լինգը գցեց հաջորդ տախտակի տակ։ Արդեն դժվար չէր. ճռնչալով ելավ տախտակը։

Կինը բակում կանգնած աղմկում ու կոծում էր, օգնություն էր կանչում, իսկ Ափրեն հանգիստ քանդում էր տախտակամածը, լինգը զցում էր թե չէ՝ տախտակները ճռնչալով թռչում էին...

Եվ մինչև հավաքվեցին-եկան, Ափրեն ճաշասենյակի հատակը քանդել էր արդեն։ Վրա պրծան. «Ափրե, գժվե՞լ ես... ի՞նչ է պատահել... Ինչո՞ւ ես քանդում, Ափրե...»։

Ափրեն լուռ մոտեցավ բաճկոնին, հանեց ծխատուփն ու լուցկին, ծխախոտ վառեց և դարձավ հավաքվածներին.

— Դուք ոչ պոլը շինելուց օգնեցիք, ոչ քանդելուց օգնեք։ Մենակ թողնեք պիտ։

ՇՈՒԿԱՆ

1

Տոնեն դռանը նստած ծխում էր և հետևում հարևան բակի եռուզեռին— դրկիցը, կնոջ ու երեխաների հետ, վաճառքի ոչխարներ էր ընտրում և, հարձագանք ծերունու հայացքի, հենց այնպես կանչեց՝

— Քեռի Տոնե, ծախու ոչխար չունե՞ս։

— Չէ՛, ջանը՛մ։— Ծերունին հանկարծակիի եկավ։— Եվ պատասխանեց անմիջ զարմանքով։ Բայց և տեղնուտեղը լրջացավ— դրկիցը ձե՞ռք է առնում... Դրկիցը, ախր, գիտի, որ Տոնեն ծախու ոչխար չունի, գիտի, որ Տոնեի ունեցած-չունեցածը մեկ հոգ է... Գիտի և ձեռք է առնում... Հե՛յ, գիդի, հա՛ա, դրկիցը, որ հիմա կարդին տղամարդ է, շեն տան տեր, մի ժամանակ ծիկլակում էր՝ հաշվելու Տոնեի ոչխարները, ծկլվզում-համրում էր ու խառնում հաշիվը։ Այսօր էլ, ահա, այսպես՝ Տոնեի ունեցածը թաք մեկ հատիկ է։

Գարնանը չորսն ուներ՝ երկու ոչխար և երկու գառ։ Գառներից մեկը պառավը մատաղ էր խոստացել հիվանդ թոռան համար։ Ամռանը, որդին իր գերդաստանով, որդու հարևանը իր գերդաստանով, էլի մի քանիսը իրենց ձիե ու պժերով քաղաքից եկան, մատաղը կերան ոտքի վրա, և սեղան բացելու համար Տոնեն մյուս գառն էլ մորթեց։ Մնացած երկու ոչխարներից մեկը ընկավ քարափից, դռանը պառկած երկու օր տնքաց և կոլտնտեսության վարորդներից մեկը փրկեց խեղճին ու տիրոջը։— Քեռի Տոնե, իզուր ինչո՞ւ ես չարչարում՝ լավացողը չէ։ Մորթիր՝ տանեմ տղիդ։— Հասցրե՞ց որդուն, չհասցրե՞ց, Տոնեն չիմացավ, բայց գոհ ու շնորհակալ մնաց վարորդից։ Եվ մնաց իր պառավի ու միակ ոչխարի հետ։

Հիմա աշնան երեկո էր, պառավը շեմին փլված ննջում էր, իսկ Տոնեն, աչքը տնամերձում արածող իր հոտին, ծխում էր և փորձում հիշել, թե վերջին անգամ ե՞րբ է վաճառել ոչխար։ Մտածեց-մտածեց և վերջը գլխի ընկավ՝ ուզում է հիշել մի բան, որ չի եղել. ախր, ինքը ե՞րբ է շուկա